

Time Allowed :3 Hours | Maximum Marks :80 | Total Questions :5

General Instructions

Read the following instructions very carefully and strictly follow them:

1. ਖਰਮਨ ਖੱਤਰ 5 ਭਾਗਾਂ (ਉ, ਯ, ਏ, ਸ, ਜ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਭਾਗ-ਉ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
3. ਭਾਗ-ਯ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
4. ਭਾਗ-ਏ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 3 ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ ਯਾਧਾਰਿਤ ਖਰਮਨ ਦੇ 2 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਉਘਭਾਗ ਵਿੱਚ ਛੇ ਖਰਮਨ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
5. ਭਾਗ-ਸ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 4 ਵਿੱਚ ਕੋਈ 6 ਖਰਮਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਹਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਖਰਮਨ 4 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।
6. ਭਾਗ-ਜ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ 100% ਯੰਦੂਨੀ ਚੋਟ ਵਾਲੇ 3 ਖਰਮਨ ਹਨ। ਹਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਖਰਮਨ 8 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

1. ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਖੁੰਮਣ ਯਾਤੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ..... ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- (ਉ) ਉਘਭੋਗ
(ਯ) ਵਟਾਂਦਰਾ
(ਦ) ਉਤਧਾਦਨ
(ਸ) ਉਘਭੋਗ ਸੇਵਾ

Correct Answer: (ਯ) ਵਟਾਂਦਰਾ

Solution:

Step 1: ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਫਰੋਖਤ, ਯਾਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਯਾਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਤੱਕ ਧਰੁੰਚਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਉਤਧਾਦਨ ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਉਘਭੋਗ ਵਸਤੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਖੁੰਮਣ ਯਾਤੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਯਰਬਸਾਮਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ — ਉਤਧਾਦਨ, ਵਟਾਂਦਰਾ ਯਾਤੇ ਉਘਭੋਗ।

2. ਖੱਟ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ..... ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ।

- (ੳ) ਉਤਪਾਦਨ
- (ਯ) ਵਟਾਂਦਰਾ
- (ੲ) ਉਧਭੋਗ
- (ਸ) ਚਿਰਤੀ

Correct Answer: (ੳ) ਉਤਪਾਦਨ

Solution:

Step 1: ਘੱਟ ਮੀਮਤ ਮਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਇਸ ਲਈ ਘੱਟ ਮੀਮਤ ਮਾਧਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

Quick Tip

ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਯਥਾ ਹੈ — ਮਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

3. ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਮਰਦੇ ਹਨ। (ਸਹੀ/ਗਲਤ)

Correct Answer: ਸਹੀ

Solution:

Step 1: ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਧਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ, ਯੁੱਜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਯਤੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮਾਧਨ ਦੀ ਘਾਟ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਕਾਰਕ ਆਧਿਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

4. ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ..... ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- (ੳ) ਚਿਰਤੀ
- (ਯ) ਸੇਵਾ
- (ੲ) ਉਧਭੋਗ
- (ਸ) ਮਜ਼ਦੂਰ

Correct Answer: (ੲ) ਉਧਭੋਗ

Solution:

Step 1: ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਉਧਭੋਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਸਤੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਧਭੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਉਧਭੋਗ ਹੈ।

Quick Tip

ਉਤਪਾਦਨ → ਵਟਾਂਦਰਾ → ਉਪਭੋਗ — ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

5. $AC = \dots + AVC$ (TFC, AFC)

Correct Answer: AFC

Solution:

Step 1: ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ (Average Cost, AC) ਦਾ ਸੂਤਰ ਹੈ:

$$AC = AFC + AVC$$

Step 2: ਇੱਥੇ $AFC =$ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ (Average Fixed Cost) ਅਤੇ $AVC =$ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਚਲਾਇਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ (Average Variable Cost)

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ AFC ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ।

Quick Tip

ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ:

$$AC = AFC + AVC$$

6. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਖਰਚੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੀ ਵਿਚਲਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ।

ਖਰਚੇ 1: ਵਰਤ 1 ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। **ਖਰਚੇ 2:** ਵਰਤ 2 ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ੳ) ਖਰਚੇ 1 ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚੇ 2 ਸਹੀ ਹੈ

(ਅ) ਖਰਚੇ 2 ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚੇ 1 ਸਹੀ ਹੈ

(ੲ) ਦੋਵੇਂ ਖਰਚੇ ਸਹੀ ਹਨ

(ੳ) ਦੋਵੇਂ ਖਰਚੇ ਗਲਤ ਹਨ

Correct Answer: (ੳ) ਖਰਚੇ 1 ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚੇ 2 ਸਹੀ ਹੈ

Solution:

Step 1: ਵਰਤ 1 (Short Period) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਯਨ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

Step 2: ਵਰਤ 2 (Long Period) ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਾਯਨ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਖਰਚੇ 1 ਗਲਤ ਅਤੇ ਖਰਚੇ 2 ਸਹੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਛੋਟਾ ਮਾਯਨ = ਕੁਝ ਮਾਯਨ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਲੰਬਾ ਮਾਯਨ = ਸਾਰੇ ਮਾਯਨ ਯੋਗਸੰਬੰਧਤ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ

7. मगी भिलान रवे:

रालभ-1

- (A) बुलु लामरन (TR)
- (B) लुमड लामरन (AR)
- (C) मीभानु लामरन (MR)
- (D) रीभड

रालभ-2

- (i) $\Delta TR = \Delta Q$
- (ii) लुमड लामरन (AR)
- (iii) $P \times Q$
- (iv) $TR \div Q$

Correct Answer: (A)–(iii), (B)–(iv), (C)–(i), (D)–(ii)

Solution:

Step 1: बुलु लामरन (TR) = रीभड $\times$ भाडरु

$$TR = P \times Q$$

Step 2: लुमड लामरन (AR):

$$AR = \frac{TR}{Q}$$

Step 3: मीभानु लामरन (MR):

$$MR = \Delta TR / \Delta Q$$

Step 4: रीभड लुमड लामरन दे घरुघरु गुंरी है।

Quick Tip

$$TR = P \times Q, \quad AR = TR/Q, \quad MR = \Delta TR / \Delta Q$$

8. मेदर यरुद्विगी की दर रिमे वी दमडु की रीभड विं 15% ररु वरुगु गेडु डे उम की यरुद्विगी विं रिने यरुडीमड वरुगु गेदेगु ?

- (ई) 8 यरुडीमड
- (ल) 12 यरुडीमड
- (र) 15 यरुडीमड
- (म) 10 यरुडीमड

Correct Answer: (र) 15 यरुडीमड

Solution:

Step 1: ने मेदर यरुद्विगी इरुगु (Unitary Elasticity) गेदे, उं रीभड विं रिने यरुडीमड घरुलरु गुंरी है, भंग विं वी उरुगु गी यरुडीमड घरुलरु गुंरी है।

Step 2: इंवे रीभड विं 15% वरुगु गेदेगु है।

Step 3: इम लटी भंग विं वी 15% वरुगु गेदेगु है।

Quick Tip

ਇਕਾਈ ਲਚੀਲਾਪਨ ਵਿੱਚ ਰੀਮਤ ਅਤੇ ਮੰਗ ਦਾ ਖਰੂਤੀਸਤ ਬਦਲਾਅ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

9. ਰਾਲਮ-1 ਅਤੇ ਰਾਲਮ-2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਬਨਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ।

ਰਾਲਮ-1

- (A) ਵਾਸਤਵਿਕ ਮਜ਼ਦੂਰ
- (B) ਮੁਦਰਾ ਦਾ ਮੂਲ
- (C) ਵਧਾਰ (ਛੋਟਾ)
- (D) ਸਮਰੱਥ

ਰਾਲਮ-2

- (i) ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਨਕਦ ਭੁਗਤਾਨ
- (ii) ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਨਕਦ ਭੁਗਤਾਨ
- (iii) ਕਰਜ਼ਾ ਰਹਿਤ ਨਿਵੇਸ਼
- (iv) ਕਰਜ਼ਾ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ

Correct Answer: (A)–(i), (B)–(ii), (C)–(iii), (D)–(iv)

Solution:

Step 1: ਵਾਸਤਵਿਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ — ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਖਰੀਦ ਸਮਰੱਥਾ।

Step 2: ਮੁਦਰਾ ਦਾ ਮੂਲ ਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਛੋਟਾ ਵਧਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਰਹਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 4: ਸਮਰੱਥਤਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਮਿਲਾਨ ਵਾਲੇ ਖਰੂਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਿਲਾਂ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝੋ, ਫਿਰ ਧਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

10. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ/ਕਿਹੜੀਆਂ ਮੁਕਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ?

- (ੳ) ਅਸੰਖਿਆ ਵਿਕਰੇਤਾ
- (ਅ) ਮੁਕਤ ਦਾਖਲਾ
- (ੲ) ਵਿਕਰੇਤਾ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ
- (ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

Correct Answer: (ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

Solution:

Step 1: ਮੁਕਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਨਵੀਆਂ ਫਰਮਾਂ ਲਈ ਮੁਕਤ ਦਾਖਲਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਰਾਸ ਮੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਾਰੇ ਖੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਮੁਕਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕਲੋਤਾ ਵਿਕਰੇਤਾ ਰੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

---

11. ਦੂਜਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਯੋਗ ਹਨ ..... ।

- (ੳ) ਲੋਹਾ ਖੋਦਣਾ
- (ਯ) ਲੋਹਾ ਖੜਨਾ
- (ੲ) ਸਬਜ਼ੀ ਉਗਾਉਣਾ
- (ਸ) ਉਥਰੋਰਤ ਮਾਰੇ

Correct Answer: (ਯ) ਲੋਹਾ ਖੜਨਾ

Solution:

Step 1: ਦੂਜਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਰੱਚੇ ਖਾਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Step 2: ਲੋਹਾ ਖੜਨਾ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ ।

Quick Tip

ਯੁਗਮਿਰ → ਰੱਚਾ ਖਾਲ, ਦੂਜਰੀ → ਉਦਯੋਗ, ਤੀਜੀ → ਮੋਵਾਵਾਂ

---

12. ਖਾਰਜਿਨਲ ਉਥਭੋਗ ਯੁਵਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਯਾਰਤ ਰਰਨ ਲਈ ਰੀਤੀ ਗਈ ਰਬਨ ..... ।

- (ੳ) ਖੁੱਖ ਯੋਖਦਨ ਵਿੱਚ ਯੁਰਤੀਮਤ ਵਾਯਾ
- (ਯ) ਖੁੱਖ ਬਚਤ ਵਿੱਚ ਯੁਰਤੀਮਤ ਵਾਯਾ
- (ੲ) ਖੁੱਖ ਉਥਭੋਗ ਵਿੱਚ ਯੁਰਤੀਮਤ ਵਾਯਾ
- (ਸ) ਖੁੱਖ ਉਥਭੋਗ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਯ

Correct Answer: (ਸ) ਖੁੱਖ ਉਥਭੋਗ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਯ

Solution:

Step 1: ਖਾਰਜਿਨਲ ਉਥਭੋਗ ਯੁਵਵਿਰਤੀ (MPC) ਦਾ ਸੂਤਰ ਹੈ:

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

Step 2: ਇਸ ਲਈ ਖੁੱਖ ਉਥਭੋਗ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਯ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

Quick Tip

MPC ਹਮੇਸ਼ਾ 0 ਯਤੇ 1 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

---

13. ਇੱਰ ਫਰਖ ਦਾ ਲਾਭ ਤਦ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ..... । (ਸਹੀ/ਗਲਤ)

Correct Answer: ਸਹੀ

Solution:

Step 1: ਲਾਭ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ:

$$MR = MC$$

Step 2: ਇਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਮਤ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮਾਤਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

$MR = MC \rightarrow$ ਅਧਿਕਤਮ ਲਾਭ

14. ਲਚੀਲਾਪਨ ਮੰਗ ਦਾ ਮਬੰਧ ..... ਮੰਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਯਰਤੀਮਤ / ਜਮਾਤੀ)

Correct Answer: ਯਰਤੀਮਤ

Solution:

Step 1: ਮੰਗ ਦੀ ਲਚੀਲਾਪਨ ਰੀਮਤ ਵਿੱਚ ਯਰਤੀਮਤ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਯਰਤੀਮਤ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

Elasticity = Percentage Change

15. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਯਰਾਬਮਿਰ ਘਾਟ 2569 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਵਿਯਾਜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ 498 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜਸਵ ਘਾਟ ਕਿੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

Correct Answer: 3067 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

Solution:

Step 1: ਰਾਜਸਵ ਘਾਟ = ਯਰਾਬਮਿਰ ਘਾਟ + ਵਿਯਾਜ ਭੁਗਤਾਨ

Step 2:

$$= 2569 + 498 = 3067 \text{ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ}$$

Quick Tip

Revenue Deficit = Primary Deficit + Interest Payment

16. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ।

(ੳ) 3670 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

(ਅ) 3037 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

(ੲ) 3607 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

(ਸ) 3067 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

Correct Answer: (ਸ) 3067 ਰੋੜ ਰੁਧਏ

Solution:

ਇਹ ਖਿਡਲੇ ਖਰਮਨ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਰੀਤੀ ਰਾਜਮਵ ਘਾਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

Quick Tip

ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਖਰਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਧਹਿਲਾਂ ਸੂਤਰ ਲਿਖੋ, ਫਿਰ ਖੁੱਲ ਰੱਖੋ।

17. ਵਰਤ ਅਤੇ ਰਵਤ

ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਖਰਮਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤ (A) ਅਤੇ ਰਵਤ (R) ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ:
ਵਿਕਲਪ: (a) ਵਰਤ (A) ਅਤੇ ਰਵਤ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਰਵਤ (R) ਵਰਤ (A) ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਰਥਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।
(b) ਵਰਤ (A) ਅਤੇ ਰਵਤ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ ਪਰ ਰਵਤ (R) ਵਰਤ (A) ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਰਥਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (c) ਵਰਤ (A) ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ ਰਵਤ (R) ਗਲਤ ਹੈ। (d) ਵਰਤ (A) ਗਲਤ ਹੈ ਪਰ ਰਵਤ (R) ਸਹੀ ਹੈ।
ਵਰਤ (A): ਜਦੋਂ ਵਧਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
ਰਵਤ (R): ਵਧਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

Correct Answer: (c)

Solution:

Step 1: ਵਰਤ (A) ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਧਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਰਵਤ (R) ਸਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਧਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਵਧਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰ ਹਨ।

18. ਮਾਰਚ 2023 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਮ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਗ ਮੀ ?

(ੳ) ਮਾਈਕਰੋਫਾਇਨੈਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

(ਅ) ਸੰਸਥਾਗਤ ਉਦਯੋਗ

(ੲ) ਛੋਟਾ ਉਦਯੋਗ

(ਸ) ਗੈਰ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

Correct Answer: (ਸ) ਗੈਰ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

Solution:

Step 1: 2023 ਤੱਕ NBFC ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅੰਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧੀ।

Step 2: ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਉਪਭੋਗਤਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਮੀ।

Quick Tip

NBFC ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ਾ ਵੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ।

---

19. ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੂਜੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤਾ ..... ਘਟਦੀ ਹੈ। (ਨਿਰਵਰਤਕ / ਆਦਿਕ ਵਸਤੂ)

Correct Answer: ਨਿਰਵਰਤਕ

Solution:

Step 1: ਨਿਰਵਰਤਕ (Complementary goods) ਉਹ ਵਸਤੂਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਕੱਠੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 2: ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੰਗ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਰਾਗ ਅਤੇ ਖੈਟਰੋਲ — ਨਿਰਵਰਤਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ।

---

20. ਇੱਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਤੀ ਬਿਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਆਮਦਨ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵਧੇ ਅਤੇ $MPC = 0.5$ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ?

Correct Answer: 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ

Solution:

Step 1: ਗੁਣਾ ਸੂਤਰ (Multiplier):

$$k = \frac{1}{1 - MPC}$$

Step 2:

$$k = \frac{1}{1 - 0.5} = 2$$

Step 3: ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ:

$$\Delta Y = k \times \Delta I = 2 \times 20 = 40$$

Quick Tip

MPC ਜਿੰਨੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਗੁਣਾ ਖਰਬਾਦ ਉੰਨਾ ਹੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

1. ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੀਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ।

Correct Answer: ਨਹੀਂ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

Solution:

Step 1: ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਆਮਦਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰੀਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਸਮਰੱਥਾ ਆਮਦਨ ਵਿਯੋਜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਆਮਦਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਰੀ ਆਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਦੀ ਆਤੇ ਸਮਰਥੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੀਤਾ ਜਾ ਸਰਦਾ ਹੈ? ਰਾਰਨ ਦੱਸੋ।

Correct Answer: ਨਹੀਂ, ਨੀਤੀ ਆਮਦਨ ਆਤੇ ਸਮਰਥੀ ਆਮਦਨ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

Solution:

Step 1: ਨੀਤੀ ਆਮਦਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਸਮਰਥੀ ਆਮਦਨ ਵਿਆਕਰਤੀ ਦੀ ਆਮਲ ਖਰੀਦ ਸਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਆਮਦਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

3. ਸਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਆਮਦਨ 1050 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਤੇ ਉਧਭੋਗ ਦਾ ਖੱਧਰ 800 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਰਥ ਬਚਤ ਖਤਾ ਰਰੇ।

Correct Answer: 250 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ

Solution:

$$= - = 1050 - 800 = 250$$

---

3. ਸਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਆਮਦਨ 1050 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਤੇ ਉਧਭੋਗ ਦਾ ਖੱਧਰ 800 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਰਥ ਬਚਤ ਖਤਾ ਰਰੇ।

Correct Answer: 250 ਰਰੋੜ ਰੁਪਏ

Solution:

$$= - = 1050 - 800 = 250$$

---

4. ਵਿਆਜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰਿਸ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

Correct Answer: ਰਾਜਸਵ ਘਾਟ

Solution:

ਵਿਆਜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਰਾਜਸਵ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਾਜਸਵ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

5. ਦਲਾਲਤਾ ਆਤੇ ਦੋ ਵਿਚਰਾਰ ਦੋ ਆੰਤਰ ਲਿਖੋ।

Correct Answer:

Solution:

ਆੰਤਰ 1: ਦਲਾਲਤਾ ਵਿੱਚ ਦਲਾਲ ਖਰੀਦਦਾਰ ਆਤੇ ਵਿਰਰੋਤਾ ਦੋ ਵਿਚਰਾਰ ਆੱਧਸਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਰਿ ਵਧਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਖਰੀਦ-ਫਰੋਖਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆੰਤਰ 2: ਦਲਾਲ ਆਧਣੀ ਸੇਵਾ ਦੋ ਬਦਲੇ ਰਮਿਸਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦਰਿ ਵਧਾਰੀ ਨਫਾ ਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

---

6. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਮਾਰਟੀ ਨੂੰ ਖੁਰਾ ਰਹੇ।

ਉਥਭੋਗ ਦੀਆਂ ਟਿਰਾਈਆਂ: 0 1 2 3 4 5
ਕੁੱਲ ਉਥਯੋਗਤਾ: 0 10 25 38 48 55
ਮੀਮਾਂਤ ਉਥਯੋਗਤਾ: -- 10 15 13 10 7

Correct Answer:

ਮਾਰਟੀ ਉਥਰੋਰਤ ਤਰੀਰੇ ਨਾਲ ਖੁਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

Solution:

ਮੀਮਾਂਤ ਉਥਯੋਗਤਾ = ਕੁੱਲ ਉਥਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਟਿਰਾਈਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅੰਤਰ।

---

6. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਮਾਰਟੀ ਨੂੰ ਖੁਰਾ ਰਹੇ।

ਉਥਭੋਗ ਦੀਆਂ ਟਿਰਾਈਆਂ: 0 1 2 3 4 5
ਕੁੱਲ ਉਥਯੋਗਤਾ: 0 10 25 38 48 55
ਮੀਮਾਂਤ ਉਥਯੋਗਤਾ: -- 10 15 13 10 7

Correct Answer:

ਮਾਰਟੀ ਉਥਰੋਰਤ ਤਰੀਰੇ ਨਾਲ ਖੁਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

Solution:

ਮੀਮਾਂਤ ਉਥਯੋਗਤਾ = ਕੁੱਲ ਉਥਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਟਿਰਾਈਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅੰਤਰ।

---

8. ਮੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਾਓ।

Correct Answer:

ਜਿਸ ਰੀਮਤ 'ਤੇ ਮੰਗ ਅਤੇ ਖੁਰਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਸਨੂੰ ਮੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Solution:

ਇਸ ਰੀਮਤ 'ਤੇ ਨਾ ਮੰਗ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੁਰਤੀ।

---

9. ਵਧਾਰ ਬਾਰੀ ਤੋਂ ਰੀ ਭਾਵ ਹੈ?

Correct Answer:

ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਵਧਾਰ ਬਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Solution:

ਜੇ ਨਿਰਯਾਤ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਧਿਕ ਬਾਰੀ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਾਟ ਬਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

10. ਖੁਰਤ ਖੁਰਾਬਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਫਰਮ ਦੇ ਮੰਤੁਲਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਿਖੋ।

Correct Answer:

Solution:

ਸਰਤ 1: ਸੀਮਾਂਤ ਆਮਦਨ (MR) = ਸੀਮਾਂਤ ਲਾਗਤ (MC)

ਸਰਤ 2: MC ਵਰਗ MR ਵਰਗ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਕੱਟੇ।

---

1. ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਗੁੰਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇੱਕ ਐਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Solution:

ਇਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

---

2. ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਗੁੰਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਜਾਣਚਕਰਨਾ ਗੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭ ਉਮ ਦੀ ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

Solution:

ਜੇ ਲਾਭ ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਆਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

---

3. ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਆਧੀਨ ਰਿਹੜੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦੋਹਾਂ ਰਿਸਮ ਦੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

---

4. ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਕੋਈ ਕੇ ਲਾਭ ਲਿਖੋ।

Correct Answer:

Solution:

ਲਾਭ 1: ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲਾਭ 2: ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਵਰਤੋਂ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

---

5. ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਮਹੱਤਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕੀ ਅਤੇ ਅਲਾਭਦਾਇਕੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

Solution:

ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਧਨ ਦੀ ਬਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜ਼ਿਲਾਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

---

6. ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

---

1. ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

Correct Answer: ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਨੀਤੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

Solution:

ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਅਤੇ ਨਗਦ ਨੀਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

1. ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

Correct Answer: ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਨੀਤੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

Solution:

ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਅਤੇ ਨਗਦ ਨੀਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

2. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰਾਂ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਖੇਂਦਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ?

Correct Answer: ਨੀਤੀਗਤ ਵਿਆਜ ਦਰ (Repo Rate) ਨਾਲ।

Solution:

Repo Rate ਬਦਲ ਕੇ ਰੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਖੇਂਦਰੀ ਨੀਤੀ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਦਰ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?

Correct Answer: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਪਰ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਵਾਲੀ ਹੈ।

Solution:

2024 ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਰ ਲਗਭਗ 3.65% ਰਹੀ ਹੈ।

---

5. ਸਾਲ 2024-25 ਲਈ ਆਰ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀ ਵਿਰਾਮ ਦਰ ਅਨੁਮਾਨ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

Correct Answer: 7.2%

Solution:

RBI ਨੇ 2024-25 ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਰਾਮ ਦਰ 7.2% ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

---

6. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਦਾ ਰਿਸ ਖਰਚਾਰ ਦੇ ਖਰਿਵਰਤਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਖੈਂਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਵਧਾਰ, ਨਿਰਯਾਤ-ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ 'ਤੇ।

Solution:

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਮੁਦਰਾ ਦਰ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਖਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

---

1. ਵਧਾਰਰ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

Correct Answer:

ਵਧਾਰਰ ਬੈਂਕ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਰਜ਼ੇ ਖਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Solution:

ਕਾਰਜ 1: ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵਧਾਰਰ ਬੈਂਕ ਬਚਤ ਖਾਤਾ, ਚਾਲੂ ਖਾਤਾ ਅਤੇ ਮਿਠਾਈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਰਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰਜ 2: ਕਰਜ਼ਾ ਖਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਬੈਂਕ ਵਧਾਰ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਅਡਵਾਂਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰਜ 3: ਭੁਗਤਾਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਤਬਾਦਲਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਚੈਰ, ਡਰਾਫਟ, ਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਏਟੀਐਮ ਰਾਹੀਂ ਭੁਗਤਾਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰਜ 4: ਕਰਜ਼ਾ ਸਿਰਜਣਾ ਵਧਾਰਰ ਬੈਂਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਸਿਰਜ ਕੇ ਮੁਦਰਾ ਸਥਲਾਈ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਵਧਾਰਰ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕਰਜ਼ਾ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ।

---

2. ਸੰਖਤੀ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਮਝਾਓ।

Correct Answer:

ਸੰਖਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਮੱਧਮ ਵਸਤੂਆਂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਖਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Solution:

ਅੰਤਰ 1: ਵਰਤੋਂ ਸੰਖਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਟਿਮਾਰਤਾਂ ਆਦਿ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਧਮ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਅਤੇ ਇੰਧਨ ਉਤਪਾਦਨ ਦੌਰਾਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਤਰ 2: ਉਦੇਸ਼ ਸੰਖਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਧਮ ਵਸਤੂਆਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

Quick Tip

ਸੰਖਤੀ ਵਸਤੂ = ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੱਧਮ ਵਸਤੂ = ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਖਪਤ

3. ਤਰਨੀਰੀ ਵਿਰਾਮ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੁੱਲ ਖਾਤਮਾ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਕਰੋ।

Correct Answer:

ਤਰਨੀਰੀ ਵਿਰਾਮ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਾਤਮਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਪ੍ਰਭਾਵ 1: ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਤਰਨੀਰੀ ਵਿਰਾਮ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਖਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਵ 2: ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨਵੀਂ ਤਰਨੀਰੀ ਨਾਲ ਖਰੀਦ ਇਕਾਈ ਲਾਗਤ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਰਮ ਵਧੇਰੇ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਵ 3: ਕੁੱਲ ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਲਾਗਤ ਘਟਣ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਰੀਦ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਤਰਨੀਰੀ ਵਿਰਾਮ → ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ → ਲਾਗਤ ਘਟਾਉਣ → ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

4. ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਉਪਾਅ ਦੱਸੋ।

Correct Answer:

ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਯਾਤ ਵਧਾਉਣ, ਆਯਾਤ ਘਟਾਉਣ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Solution:

ਉਪਾਅ 1: ਨਿਰਯਾਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਨਿਰਯਾਤ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਆਮਦ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਸੁਧਰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਾਅ 2: ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਯਾਤ ਘਟਾ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਪਾਅ 3: ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ FDI ਅਤੇ FPI ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਉਪਾਅ 4: ਮੁਦਰਾ ਦਰ ਨੀਤੀ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ/ਅਵਮੁਲਾਂਕਣ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਯਾਤ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਮਹਿੰਗੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

BOP ਸੁਧਾਰ = ਨਿਰਯਾਤ ↑ + ਆਯਾਤ ↓ + ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ↑ + ਢੁੱਕਵੀਂ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ

5. ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂ ਦੀ ਰੀਮਤ 8 ਰੁਪਏ ਖਰੀਦੀ ਇਰਾਈ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੰਗ 100 ਇਰਾਈਆਂ ਮੀ ਯਾਤੇ ਮੰਗ ਦੀ ਰੀਮਤ ਲਚੀਲਾਯਨ (-2) ਹੈ। ਵਸਤੂ ਦੀ ਰੀਮਤ 6 ਰੁਪਏ ਖਰੀਦੀ ਇਰਾਈ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿੰਨੀ ਇਰਾਈਆਂ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer: 150 ਇਰਾਈਆਂ

Solution:

Step 1: ਰੀਮਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ:

$$\Delta P = 6 - 8 = -2$$

Step 2: ਰੀਮਤ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦੀਮਤ ਬਦਲਾਅ:

$$\% \Delta P = \frac{-2}{8} \times 100 = -25\%$$

Step 3: ਮੰਗ ਦੀ ਰੀਮਤ ਲਚੀਲਾਯਨ ਦਾ ਸੂਤਰ:

$$E_d = \frac{\% \Delta Q}{\% \Delta P}$$

Step 4: ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ:

$$E_d = -2$$

Step 5: ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦੀਮਤ ਬਦਲਾਅ:

$$\% \Delta Q = E_d \times \% \Delta P = (-2) \times (-25) = 50\%$$

Step 6: ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ:

$$50\% \text{ of } 100 = 50$$

Step 7: ਨਵੀਂ ਮੰਗ:

$$100 + 50 = 150 \text{ ਇਰਾਈਆਂ}$$

Quick Tip

ਲਚੀਲਾਯਨ ਨਰਾਸ਼ਾਤਮਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੀਮਤ ਯਾਤੇ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਉਲਟ ਮੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਵਿਯਕਤੀਗਤ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਯਾਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਯੰਤਰ ਸਮਝਾਓ।

Correct Answer:

ਵਿਯਕਤੀਗਤ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਵਿਯਕਤੀ ਜਾਂ ਇਰਾਈ ਦੇ ਯਾਰਬਿਕ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਯਯਿਯੈਨ ਰਰਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਯੂਰੀ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਕੁੱਲ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਯਯਿਯੈਨ ਰਰਦੀ ਹੈ।

Solution:

ਯੰਤਰ 1: ਯਯਿਯੈਨ ਦੀ ਇਰਾਈ ਵਿਯਕਤੀਗਤ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਯਕਤੀ, ਘਰੇਲੂ ਇਰਾਈ ਜਾਂ ਫਰਮ ਦਾ ਯਯਿਯੈਨ ਰੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਯੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਯਾਮਦਨ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਯਾਦਿ ਦਾ ਯਯਿਯੈਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯੰਤਰ 2: ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ ਵਿਯਕਤੀਗਤ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਰੀਮਤ ਨਿਰਯਾਰਨ ਯਾਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਮੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਯਰਬਵਿਵਸਥਾ ਗਾਸਟਰੀ ਯਾਮਦਨ, ਸਮੁੱਚੀ ਮੰਗ ਯਾਤੇ ਯੂਰਤੀ ਨਾਲ ਮੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

Quick Tip

ਵਿਅਕਤੀਗਤ = ਛੋਟੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਤਮ ਮੁੱਲ = ਖੁਰੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਅਧਿਕਤਮ

7. ਕੁੱਲ ਖਰਿਵਰਤਨਮੀਲ ਲਾਗਤ, ਯੋਜਤ ਖਰਿਵਰਤਨਮੀਲ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਮੀਮਾਂਤ ਲਾਗਤ ਗਿਯਾਨ ਕਰੋ।

ਉਤਪਾਦ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ: 0 1 2 3 4 5 6
ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ (TC): 60 80 100 111 116 130 150

Correct Answer:

ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਮਾਰਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਜਤ ਖਰਿਵਰਤਨਮੀਲ ਲਾਗਤ (AVC) ਅਤੇ ਮੀਮਾਂਤ ਲਾਗਤ (MC) ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Solution:

ਮੰਨ ਲਵੋ: ਕੁੱਲ ਅਸਥਿਰ ਲਾਗਤ (TFC) = 60

ਉਤਪਾਦ (Q)	TC	TVC	AVC	MC
0	60	0	--	--
1	80	20	20	20
2	100	40	20	20
3	111	51	17	11
4	116	56	14	5
5	130	70	14	14
6	150	90	15	20

ਸੂਤਰ:

$$TVC = TC - TFC$$

$$AVC = \frac{TVC}{Q}$$

$$MC = \Delta TC$$

Quick Tip

MC ਹਮੇਸ਼ਾ AVC ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਕੱਟਦੀ ਹੈ।

8. ਖੁਰਤੀ ਦੇ ਮਾਯਨ ਰਹਿਤ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਖਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਅਤੇ ਰੀਮਤ 'ਤੇ ਰੀ ਖਰੁਭਾਵ ਖਵੇਗਾ ? ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਮਗਠਿਤਾ ਨਾਲ ਵਿਵਰਣਾ ਕਰੋ।

Correct Answer:

ਖੁਰਤੀ ਦੇ ਮਾਯਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਮੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਅਤੇ ਮੰਤੁਲਨ ਮਾਤਰਾ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਰੇਸ 1: ਯੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਜਦੋਂ ਯੂਰਤੀ ਦੇ ਮਾਧਨ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਯੂਰਤੀ ਵਰਗ ਮੱਜੇ ਧਾਮੇ ਖਿਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਘਟਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਖਾਤਰਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਰੇਸ 2: ਯੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਜਦੋਂ ਯੂਰਤੀ ਦੇ ਮਾਧਨ ਘਟਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਯੂਰਤੀ ਵਰਗ ਖੱਬੇ ਧਾਮੇ ਖਿਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਖਾਤਰਾ ਘਟਦੀ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਰਣਨ: ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ X-ਯਾਕਸ 'ਤੇ ਖਾਤਰਾ ਅਤੇ Y-ਯਾਕਸ 'ਤੇ ਰੀਮਤ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੰਗ ਵਰਗ ਅਡੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਯੂਰਤੀ ਵਰਗ ਖਿਸਕਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਯੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ → ਸੰਤੁਲਨ ਰੀਮਤ ਅਤੇ ਖਾਤਰਾ ਦੋਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

9. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਸਿਰਜਣਾ (Money Supply) ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਉਂ ਰੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਸਥਿਰਤਾ ਰਾਹਨ ਦਿਓ।

Correct Answer:

ਮੁਦਰਾ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾਈ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਰੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਕਾਰਨ 1: ਮਹਿੰਗਾਈ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧਿਕ ਮੁਦਰਾ ਸਿਰਜਣਾ ਨਾਲ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। RBI ਮੁਦਰਾ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਰੱਖ ਕੇ ਰੀਮਤ ਸਥਿਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਨ 2: ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। RBI ਮੌਦਰੀ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਥਿਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਨ 3: ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਮਨ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ RBI ਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਸਿਰਜਣਾ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

RBI ਮੁਦਰਾ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ Repo Rate, CRR ਅਤੇ SLR ਵਰਗੇ ਮਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

10. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ (a) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਮਦਨ (NNP) ਨੂੰ ਕਾਰਕ ਲਾਗਤ 'ਤੇ (b) ਸਮੁੱਚੀ ਖਰੋਲ ਉਤਪਾਦ (GDP) ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਰੀਮਤ 'ਤੇ ਗਣਨਾ ਕਰੋ।

ਦਿੱਤੇ ਅੰਕੜੇ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ):

ਕਰ.	ਘਾਟਿਟਮ	ਰਕਮ
1	ਨਿੱਜੀ ਯੋਜਨਾ ਉਪਭੋਗ ਖਰਚ	118557
2	ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਉਪਭੋਗ ਖਰਚ	20510
3	ਮੁੱਢਲੀ ਨਿੱਜੀ ਯੋਜਨਾ ਨਿਵੇਸ਼	2000
4	ਕੁੱਲ ਅਰੋਲੂ ਬਚਤ/ਨਿਵੇਸ਼ (ਸਟਾਕ ਬਦਲਾਅ)	-110
5	ਨਿਰਯਾਤ	15000
6	ਆਯਾਤ	198
7	ਅਟਾਓ (Depreciation)	13720
8	ਅਪਰੋਕਤ ਰਕਮ	2560
9	ਅਨੁਦਾਨ	300
10	ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁੱਢਲੇ ਵਪਾਰ ਆਮਦਨ (NFIA)	9860

Correct Answer:

$$GDP_{MP} = 155759 \text{ ਰੋੜ ਰੁਪਏ}$$

$$NNP_{FC} = 149639 \text{ ਰੋੜ ਰੁਪਏ}$$

Solution:

(a) GDP ਨੂੰ ਘਾਜ਼ਾਰੀ ਰੀਮਤ 'ਤੇ:

$$\begin{aligned} GDP_{MP} &= C + G + I + (X - M) + \Delta Stock \\ &= 118557 + 20510 + 2000 + (15000 - 198) - 110 \\ &= 155759 \text{ ਰੋੜ ਰੁਪਏ} \end{aligned}$$

(b) NNP ਨੂੰ ਵਪਾਰ ਲਾਗਤ 'ਤੇ:

$$\begin{aligned} NNP_{FC} &= GDP_{MP} - \text{Depreciation} - \text{Indirect Taxes} + \text{Subsidies} + NFIA \\ &= 155759 - 13720 - 2560 + 300 + 9860 \\ &= 149639 \text{ ਰੋੜ ਰੁਪਏ} \end{aligned}$$

Quick Tip

NNP (FC) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ: GDP (MP) - ਅਟਾਓ - ਅਪਰੋਕਤ ਰਕਮ + ਅਨੁਦਾਨ + NFIA

11. ਉਤਪਾਦ ਮੰਤੁਲਨ ਵਰਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਘਾਟੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

Correct Answer:

ਉਤਪਾਦ ਮੰਤੁਲਨ ਵਰਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Solution:

ਸਮੱਸਿਆ 1: ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਜੇ ਉਤਪਾਦ ਸੰਤੁਲਨ ਯੂਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਖੱਬਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਯਥਾਕਾਲ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਮੰਗ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਤਪਾਦਨ ਘਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਮੱਸਿਆ 2: ਮਹਿੰਗਾਈ ਜੇ ਉਤਪਾਦ ਸੰਤੁਲਨ ਯੂਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਖੱਬਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮੰਗ ਸਮੁੱਚੀ ਯੂਰਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਉੱਭਰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਯੂਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਤੁਲਨ → ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਯੂਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਤੁਲਨ → ਮਹਿੰਗਾਈ

12. ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਦੇ ਖੱਬਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

Correct Answer:

ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਦੇ ਖੱਬਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕੀਮਤ ਦਾ ਖੱਬਰ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟਣ ਨਾਲ ਕੀਮਤ ਦਾ ਖੱਬਰ ਘਟਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਮਾਤਰਾ ਮਿਯਾਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਯਥਾਕਾਲ ਵਿੱਚ ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਯੂਰਤੀ ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਵੱਧ ਯੈਮਾ ਘੱਟ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਖਿੱਛੇ ਦੱਸੇਗਾ।

Step 2: ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਗੀਆਂ।

Step 3: ਜੇ ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੰਗ ਘਟੇਗੀ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵੀ ਘਟ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਰਣਨ: ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ X-ਯੋਗ 'ਤੇ ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ Y-ਯੋਗ 'ਤੇ ਕੀਮਤ ਦਾ ਖੱਬਰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੈਮੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕੀਮਤ ਦਾ ਖੱਬਰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

Money Supply ↑ → Price Level ↑ Money Supply ↓ → Price Level ↓